

**OBRINT
FINESTRES_**

**NOVES PREGUNTES
I NOUS MÈTODES PER SEGUIR
CULTIVANT COMUNITATS
SALUDABLES_**

OBRINT FINESTRES_

ÍNDEX CONTINGUTS_

Presentació, 4

Temes que generen preguntes, 5

- Rols i relacions entre ciutadania, serveis i administracions_
- Emergència de comportaments solidaris_
- Hem de fer coses diferents no podem seguir igual_
- Major impacte en el territoris i col·lectius en situacions de major vulnerabilitat i estigmatització_
- Podem imaginar alternatives davant la gestió de la situació_
- Impactes psicosocials en les nostres formes de viure_

Reflexions i sentipensars, 11

- Què està passant als territoris? quines accions han sorgit arrel de la crisi de la COVID? quins capitals han emergit? a quines accions cal donar continuïtat?_
- Quines polítiques són necessàries per a la reconstrucció de lo comunitari? quins rols des de les institucions i serveis públics són necessaris?_
- Com recuperem l'acció comunitària? quines accions comunitàries es necessari seguir fent en el futur?_

PRESENTACIÓ_

Les [Etcèteres Cooperativa](#), en col·laboració amb el [Grup de Recerca en Interacció i Canvi Social](#) (UB), [l'escola IGOP](#) (UAB) i [Agència de Salut Pública de Catalunya](#) (ASPC), hem volgut contribuir al moment que ens ha tocat viure *Obrint Finestres* al diàleg i intercanvi de sabers i mirades al voltant dels nous interrogants i reflexions que han emergit a conseqüència de l'explosió d'incertesa que comporten els temps que vivim. Sota el nom **noves preguntes i nous mètodes per seguir cultivant comunitats saludables** el passat 20 de maig i 30 de juny vam facilitar dos tallers participatius per internet en què hi van participar més de 150 persones

amb ganes de compartir *sentipensars* per seguir cultivant comunitats saludables en temps de pandèmia i postpandèmia.

El perfil dels participants va ser molt heterogeni: professionals de sectors socials i de salut (Atenció primària, salut públics...), gestors de polítiques públiques, consultors/es, activistes i investigadors/es de grups de recerca universitaris. La representació territorial també va ser diversa amb persones i professionals provinents d'àmbits rural, semirurals i urbans, així com de terres catalanes d'altres zones de l'estat espanyol.

Partim del convenciment que tots els ecosistemes tenen sabers i pràctiques útils per enfortir i

mobilitzar accions que donin resposta als seus reptes, i així ho van comprovar. En aquest document recollim sintèticament les principals aportacions de les persones participants.

El document s'estructura en dues parts diferenciades. La primera part recull les **preguntes** que es fan els participants en relació amb la situació que vivim i, específicament, els nous interrogants que genera el repte de seguir cultivant comunitats saludables. La segona part recull una bona part de les **reflexions i sentipensars** que els participants han compartit a partir de les noves preguntes identificades.

PREGUNTES_

Quines són les noves preguntes que ens genera la situació que estem vivint? Quins són els interrogants que ens fem des dels nostres rols ciutadans, professionals i/o polítics?. Aquestes preguntes han estat el punt de partida de l'Obrint Finestres permeten identificar col·lectivament els següents temes o debats d'interès per part dels participants:

Rols i relacions entre ciutadania, serveis i administracions_

Emergència de comportaments solidaris_

Hem de fer coses diferents, no podem seguir igual_

Major impacte en els territoris i col·lectius en situacions de major vulnerabilitat i estigmatització_

Podem imaginar alternatives davant la gestió de la situació_

Impactes psicosocials en les nostres formes de viure_

ROLS I RELACIONS ENTRE CIUTADANIA, SERVEIS I ADMINISTRACIONS_

Aquests temps ens ensenyen la importància de l'autoresponsabilització de la ciutadania. Venim d'una relació entre les administracions i la ciutadania molt paternalista, de les primeres vers la segona. Aquesta crisi ens recorda la importància de l'empoderament ciutadà, però... com podem acompanyar aquest empoderament tant a escala individual com en l'àmbit col·lectiu des dels serveis públics sense caure en relacions paternalistes? Semblaria que la gent més empoderada és la que mostra més comportaments solidaris, com a institucions o administracions podem acompanyar a les persones per potenciar aquest impacte comunitari?

El paper de l'Estat ha sigut molt necessari, fins i tot per a fomentar la solidaritat (si no s'hagués prohibit sortir, la gent s'haguera quedat a casa?), però... volem que tota la disciplina la posi l'estat? Quines relacions construïm entre l'Estat, les administracions, les polítiques públiques, i els entorns comunitaris?

Amb els nous ajustos que s'estan fent a l'atenció primària (teletreball, teleassistència, escassa presencialitat...), on queda tota la branca comunitària del treball a l'atenció primària?. Si no s'incorporen formes obertes de pensar el funcionament de l'atenció primària que no passin exclusivament per *funcions i fulls d'Excel*, com podem afavorir les col·laboracions públic –

comunitàries? Com podem garantir *“ese estar que nos permita ese suceder”* i que habiliti aquest tipus de col·laboracions?

En definitiva...com escoltem la interacció social que s'està produint?, com comprenem les converses que té la societat des dels serveis i les administracions?, com connectem els serveis públics amb el teixit associatiu i la ciutadania no organitzada?, com es suma lo públic als moviments socials, treballant conjuntament i acompanyar-nos mútuament?, com fer de l'acció comunitària una acció més integrada entre diferents serveis i actors socials?_

EMERGÈNCIA DE COMPORTAMENTS SOLIDARIS_

Una de les coses que més ens sorpren són els comportaments solidaris de les persones, tant a escala individual com col·lectiu i/o des de les mateixes empreses, hi ha mostres de solidaritat però, ens ha ensenyat aquesta situació que hem de donar major prioritat a la solidaritat? I es mantindrà en el futur aquesta solidaritat?

La mobilització de persones i entitats aquestes setmanes està sent impressionant, podem analitzar l'impacte social d'aquest voluntariat? Poden valorar les administracions aquest impacte?

Com mantenim el positiu que ha aparegut durant la pandèmia: aprenentatges, solidaritat, moviments de cooperació, orientació al bé comú? Com podem seguir fent valdre la vida més comunitària?_

HEM DE FER COSES DIFERENTS, NO PODEM SEGUIR COM SEMPRE_

És difícil imaginar que podrem seguir fent el mateix, que seguirem treballant igual, que els nostres projectes seguiran igual. Tenim el repte de trobar formes, respostes, altres propostes perquè no podem seguir fent el mateix des de les escoles, les biblioteques, els centres de salut..., com podem fer front en positiu a aquests reptes de canvi en allò que habitualment fem?

Fins ara la participació i treball en salut comunitària ha estat molt lligada a la presencialitat, amb el distanciament físic que tenim en l'actualitat, quines serien les millors metodologies per poder continuar i mantenir la participació que ja havíem aconseguit? Com podem aprofitar la situació i els nous medis per a potenciar la participació?

En el discurs volem canviar però en la pràctica ens costa canviar La situació sembla que ens interpel·la a la necessitat de promoure una acció comunitària més integrada i integradora, evitar les situacions on cada servei té la seva "iniciativa comunitària" però desconnectada de les altres accions i energies comunitàries que hi ha al mateix territori, com podem arribar a una xarxa comunitària més integradora on tots els actors participin?

Si fem servir nous canals i explorem entorns diferents dels habituals (moviments socials, de defensa de l'habitatge, xarxes de solidaritat...) podem arribar a altra gent?_

MAJOR IMPACTE EN TERRITORIS I COL·LECTIUS EN SITUACIÓ DE MAJOR VULNERABILITAT I ESTIGMATITZACIÓ...

En els barris més fragmentats, amb major estigma, no sabem si la situació generarà major conflictivitat social quan els recursos escassegin. Com afectarà la situació en aquests territoris amb major vulnerabilitat?

Com sustentarem les condicions materials, la vida, o com construirem projectes que passin per la salut i l'escala comunitària davant de situacions de vulnerabilitat encara més accentuades de les que ja hi havia?.

L'impacte en la salut mental de la població és preocupant. Venim d'una situació de desbordament del sistema públic d'atenció a la salut mental, com abordarem comunitàriament la salut mental en un moment on tot apunta al fet que que augmentaran les problemàtiques

relacionades? Les aportacions conceptuals i metodològiques de la salut mental comunitària seran considerades?

Les persones cuidadores són les que han estat en primera línia, persones que cobren salaris baixos i precaris, la crisi ha posat en evidència aquestes situacions de precarització. Com valorem a aquestes persones? Com donar valor a les cures? Les persones que netegen hospitals, residències, auxiliars de clínica, és vergonyós veure quin tracte se'ls dispensa.

Sempre hi ha hagut persones a les quals no s'ha pogut arribar des dels serveis públics. Considerant la situació actual, què passarà amb les persones que no estan connectades *en línia?*, com s'arribarà a aquestes

persones?, hi ha molta gent que es queda fora, en especial la gent gran.

Per a poder continuar amb la comunicació virtual calen recursos, no només pensant en la gent gran, també en els escolars sense accés a internet o a ordinadors.

La mirada des de les desigualtats socials és més necessària que mai (desigualtats per raons de gènere, edat, situació econòmica - residencial, origen ...), cal fer-se la pregunta sobre com està afectant la crisi de la COVID a aquestes desigualtats? De quina manera s'augmenten les bretxes socials?. Un vector de transmissió no és només un individu sinó també les situacions de pobresa i els determinants socials, hi ha més casos als barris empobrits.

PODEM IMAGINAR ALTERNATIVES DAVANT LA GESTIÓ DE LA SITUACIÓ_

Probablement una bona part de les reaccions que tenim siguin produïdes per la por, la por permet escapar-se però no facilitar la construcció. Les administracions han insistit en el *missatge de la por*, potser per desconfiança vers la ciutadania, oblidem que totes les persones morirem i que cal conviure amb les malalties, potser s'ha reaccionat d'una manera molt exagerada, massa intensa, deixant de banda aspectes bàsics per a la convivència social. Estem acceptant situacions segurament per aquesta sensació de por, però poden haver-hi altres maneres d'abordar la situació des de posicions no ancorades en la por?

El sistema de salut que tenim és complex i hi intervenen molts actors

que no necessàriament han actuat de manera prou coordinada. Cal analitzar què hem fet bé, què hem fet malament, i què no hem fet i calia fer... per després valora com ens podem reinventar, en especial considerant l'acció des de l'atenció primària.

Aquesta crisi ha accelerat canvis que ja s'intuïen, com per exemple la generalització de la telemedicina. En aquest sentit, aquesta crisi accelerarà la orientació i treball comunitari en salut o replegarà el treball en salut vers lo biomèdic? Els mitjans de comunicació majoritaris han centrat els seus missatges en allò estrictament biomèdic (respiradors, cloroquina, virus, ...) com podem introduir allò comunitari? Com podem

fer entendre que una pandèmia és una crisi bàsicament de naturalesa comunitària que requereix, principalment, respostes de tipus comunitari?. Com introduir aquest punt de vista als mitjans de comunicació i en el discurs oficial sense una *negativització d'allò comunitari*?.

Prioritzar la salut individual i pública per davant d'altres consideracions és anar en contra de la llibertat? Com queda el debat salut vs. Llibertat o llibertat vs. Seguretat?_

IMPACTES PSICOSOCIALS EN LES NOSTRES FORMES DE VIURE_

Hem baixat el ritme, hem estat amb nosaltres mateixos, amb la nostra família i hem après a valorar coses que potser passaven més desapercebudes. Aquesta situació ens permet fer-nos la pregunta, com volem viure? Com em vull ubicar quan torni la maquinària a funcionar? Aquesta aturada forçada ha permès qüestionar certs valors que estaven instal·lats en la *societat de les preses*, això ha canviat durant la pandèmia, serem capaços d'incorporar aquests nous valors quan la pandèmia termini, seguirem amb les presses com abans?

Les persones que tenim criatures en edat infantil, com tornarem al treball presencial sense llars d'infants o escoles? Com fer les cures si no hi ha

accés a cangurs i tampoc vols deixar-los amb els avis i àvies per raons evidents? Segons els tipus de treball la situació es pot complicar més perquè no sempre es poden ajustar horaris amb la parella i/o altres persones cuidadores.

Bona part de la xarxa de sosteniment i de les cures que requereix aquesta crisi es deleguen principalment en les estructures familiars diverses, paral·lelament creix una major desvinculació dels infants dels seus entorns, contactes socials i col·lectius comunitaris de pertinença. Com s'està delegant el sosteniment i cura a les famílies? Com podem (re)vincular als infants a les seves xarxes, contactes i espais comunitaris?

Hem tingut i tindrem més virus i pandèmies, com societat quant trigarem a reflexionar com pot ser una nova realitat i les implicacions que això té? Acceptarem altres formes de viure, d'educar, de cuidar, com ens hem de cuidar davant aquesta nova realitat? Quines altres maneres de cuidar-se han d'emergir?

Els vincles són centrals quan parlem de salut, com seran els vincles d'aquelles persones que ja tenen pocs vincles, o que tenen situacions familiars complicades i que tampoc tenen accés a les TIC? Amb relació als vincles, de quina manera s'hauria de respondre des de les administracions, les escoles, els centres de salut?_

REFLEXIONS I SENTIPENSARS_

Algunes de les preguntes i inquietuds compartides pels participants han donat peu a reflexions i *sentipensars* més desenvolupats. A continuació recollim algunes de les principals reflexions escoltades, aportacions que s'estructuren en tres eixos de debat, eixos que coincideixen intencionalment amb la proposta de [l'Aliança per l'Acció Comunitària en Temps d'Emergència](#)¹:

- (1) Què està passant als territoris? quines accions han sorgit arran de de la crisi de la COVID? Quins capitals han emergit? A quines accions cal donar continuïtat?
- (2) Quines polítiques són necessàries per a la re-construcció de lo comunitari? Quins rols des de les institucions i serveis públics són necessaris?
- (3) Com recuperem l'acció comunitària? Quines accions comunitàries és necessari seguir fent en el futur?

[L'Aliança de Salut Comunitària](#) és una plataforma d'organitzacions i institucions que treballen en l'àmbit de la salut comunitària a nivell d'estat espanyol.

QUÈ ESTÀ PASSANT ALS TERRITORIS? QUINES ACCIONS HAN SORGIT ARREL DE LA CRISI DE LA COVID? QUINS CAPITALS HAN EMERGIT?_

Quines iniciatives i capitals_

Accions comunitàries en els territoris sempre hi ha hagut, i també durant aquestes setmanes i mesos d'impacte de la COVID. L'acció i processos comunitaris han seguit en molts territoris, en alguns casos les administracions i els serveis no han pogut ser-hi presents perquè han hagut de fer altres coses. Moltes iniciatives i organitzacions ja hi eren abans de la crisi però amb l'impacte de la pandèmia s'han fet més visibles i ha permès que noves persones s'hagin sumat des de la solidaritat i el treball voluntari, és el cas de molts bancs d'aliments i xarxes de suport solidari.

En el cas de la ciutat de Barcelona, sota el marc dels Plans Comunitari i les xarxes comunitàries més establertes en els territoris, s'ha treballat trencant falsos rumors i notícies respecte al virus, campanyes orientades a reforçar la protecció i promoció. Passats els primers mesos, són moltes les iniciatives que estan considerant de quina manera adaptar el treball comunitari, com adaptar-se a les noves situacions i sobretot valorar conjuntament què té sentit seguir fent, què cal modificar i què cal potenciar i/o incorporar respecte als temps previs a la pandèmia.

Tant en els territoris amb processos i xarxes comunitàries més consolidades, com en els entorns

menys articulats comunitàriament, s'han impulsat de manera eficaç accions comunitàries vinculades a resoldre necessitats bàsiques, en especial necessitats relacionades amb l'alimentació, el suport emocional i suport a persones en situació de major vulnerabilitat. Tornant al cas de la ciutat de Barcelona, moltes d'aquestes iniciatives han emergit en barris i districtes amb indicadors socioeconòmics més preocupants utilitzant canals com *whatsapp*, directoris de recursos actualitzats setmanalment per indicar a on dirigir-se segons les necessitats, i realitzant trucades telefòniques entre iguals (gent gran) per comprovar l'estat de les persones més aïllades.

QUÈ ESTÀ PASSANT ALS TERRITORIS? QUINES ACCIONS HAN SORGIT ARREL DE LA CRISI DE LA COVID? QUINS CAPITALS HAN EMERGIT?_

Respecte a la distribució d'aliments hi ha certa necessitat de problematitzar l'abordatge estrictament assistencialista de repartiment de menjar, es proposa la necessitat de seguir el debat, ja iniciat temps abans de la pandèmia, de veure quines opcions es poden considerar per incorporar una visió més comunitària i participativa d'aquestes iniciatives.

L'existència d'*organització prèvia* de xarxes de treball conjunt, plans comunitaris, projectes de salut comunitària (*ComSalut*), espais autogestionats i altres iniciatives similars en els territoris ha mostrat gran utilitat per a canalitzar de manera més eficaç, eficient i àgil les respostes a necessitats i demandes concretes, així com per a canalitzar la informació i garantir la comunicació

de manera més adequada. Un altre element que ha contribuït en aquesta tasca han estat les coordinacions entre professionals de diferents sectors, com serveis socials i serveis de salut, davant l'atenció a persones en situació de major vulnerabilitat *"(...) ha sido muy visible la interdependencia y de cómo nos necesitamos todas."*

Considerant la societat civil en un sentit ampli, alguns col·legis professionals han ofert serveis voluntaris per atendre l'impacte psicosocial i les situacions sobrevingudes a partir de la COVID (pe. telèfons gratuïts, estudiants sanitaris voluntaris , ...). Algunes d'aquestes iniciatives s'han trobat problemes amb algunes administracions per raons de cobertura legal i de coordinació

d'accions. Semblaria que com més necessària ha estat la resposta col·lectiva i comunitària en alguns casos ha estat difícil trobar la complicitat i facilitació de les administracions, trobant més aviat obstacles a les iniciatives emergents.

La implicació de les administracions locals ha estat molt diversa segons els diferents territoris. Hi ha hagut ens locals que han adoptat un paper actiu participant i recolzant les iniciatives ciutadanes que han sorgit, així com proposant-ne d'altres. Altres administracions locals han volgut controlar i burocratitzar les iniciatives, i en altres contextos les administracions simplement no han estat presents, ni per facilitar ni per controlar.

QUÈ ESTÀ PASSANT ALS TERRITORIS? QUINES ACCIONS HAN SORGIT ARREL DE LA CRISI DE LA COVID? QUINS CAPITALS HAN EMERGIT?_

Però, per què la gent ha participat en aquestes iniciatives?]. Probablement podríem considerar tres escenaris: (1) davant una situació crítica algunes persones senten que han d'ajudar; (2) davant la disponibilitat de temps algunes persones augmenten la seva participació comunitària; i (3) per què hi ha consciència d'interdependència, consciència que ens necessitem uns i altres.

El confinament dificulta o contradia una part de l'essència del treball comunitari, s'ha fet necessari adaptar moltes intervencions a la utilització de les tecnologies de la informació i comunicació, i a la virtualitat obrint i compartint xarxes wifi, garantint dispositius, creant continguts i vídeos per donar continuïtat a algunes de les

iniciatives comunitàries. En aquest sentit es proposa la necessitat de crear mercats d'intercanvi de dispositius digitals, iniciativa que es podrien canalitzar a través de les fàbriques de creació, en el cas de la ciutat de Barcelona, o altres espais comunitaris en altres territoris.

Quina continuïtat_

Un dels reptes a valorar és de quina manera es podria donar continuïtat a l'energia participativa que ha emergit durant el confinament. Molts canals de comunicació i acció deixaran de tenir sentit i, probablement, amb la mateixa espontaneïtat que van emergir, desapareixeran. Aquest fet no ha de ser viscut com un fracàs, en els entorns on aquestes iniciatives es

puguin vincular amb processos més formals i sostinguts és interessant oferir l'espai i la dinàmica per a què els i les participants puguin compartir què volien fer quan es van organitzar, si té sentit continuar o no, i per a què organitzar-se ara?. No s'ha de perdre de vista que les iniciatives impulsades tenien sentit en el context que van sorgir, totes les iniciatives prenen sentit en el context en el qual es donen, en especial quan es tracta d'iniciatives comunitàries, probablement "*(...) nos estaremos equivocando si queremos dar continuidad a iniciativas que surgieron en un determinado contexto (de confinamiento), en un nuevo contexto diferente*".

QUÈ ESTÀ PASSANT ALS TERRITORIS? QUINES ACCIONS HAN SORGIT ARREL DE LA CRISI DE LA COVID? QUINS CAPITALS HAN EMERGIT?_

Si *la cosa comunitària* es concep com *la trobada* cada dos mesos per compartir informació, confonent el que és comunitari amb el canal que utilitzo per fer lo comunitari, quan no podem fer la trobada probablement el projecte deixi de tenir sentit per als seus participants. Cal imaginar què podem fer en el nou context, i no tant que no podem fer, adaptar el nostre projecte comunitari al nou context i a les noves necessitats.

La participació comunitària que s'ha donat en el marc de moltes iniciatives ciutadanes sorgides a partir de l'impacte de la COVID respon a: (1) gent que vol participar, sent la necessitat davant la crisi; (2) gent que pot participar... perquè disposen de temps i troben els canals més o

menys formals per canalitzar la motivació / necessitat de participar; i (3) gent que sap com participar perquè tenen sabers que els permeten utilitzar els canals i gestionar les relacions que implica la participació comunitària.

COM RECUPEREM L'ACCIÓ COMUNITÀRIA? QUINES ACCIONS COMUNITÀRIES ES NECESSARI SEGUIR FENT EN EL FUTUR?_

En el centre les cures_

Després de setmanes i mesos sota l'impacte del virus i a les portes d'iniciar el curs 2020 – 2021, després d'un estiu segurament poc o gens habitual, moltes ens fem la pregunta sobre com recuperar, o tornar a emprendre, l'acció i treball comunitari que moltes habitàvem.

Però, abans de començar, com estem?, què hem o estem aprenent de tot plegat?, què som conscients que tenim i ens ha ajudat durant tot aquest temps?, què ens ha sobrat?, què ens ha faltat?, què ha estat salutogènic durant el trànsit personal, familiar i professional pels temps de pandèmia?

“(..) es necesario que los equipos se cuiden, que compartan cómo están, qué nos está pasando y qué estamos

aprendiendo, qué nos llevamos de todo esto (...)”. Les cures s'han de posar en el centre si volem reprendre els vincles. Aquest treball s'hauria de fer a diferents nivells (personal, equip, entitat – organització, xarxa i/o espais comunitaris) i pot ser un bon *ritual* de partida per connectar amb les necessitats i prioritats del moment actual i els actors que som.

Com es troben els entorns comunitaris i quines són les prioritats del curs_

En els territoris que participàvem podem saber les coses que estaven allà, què és el que ha quedat?, què s'ha trencat?, quin és el grau de fragmentació i ruptura del fet col·lectiu s'ha donat?, quines noves oportunitats han emergit? En funció

de quina sigui la situació, la gent tindrà capacitat de prioritzar el col·lectiu davant el que és individual / familiar donada la situació actual?, d'on partim ara?, cal posar energia en analitzar el que ha passat, en ubicar-se de nou davant el treball a impulsar.

En els entorns comunitaris hi ha un canvi molt gran qualitativament ja que tot està mediatitzat per l'impacte i el postimpacte del virus, hem de valorar molt bé on estem ara, estem en un altre punt de partida, la gent pot tenir altres necessitats o haver-se'n agreujat les que ja tenien.

La crisi social i econòmica que s'ha derivat de tot això ens deixa en una situació que abans de reprendre i continuar el que s'estava fent, caldrà valorar ara quines necessitats hi ha,

COM RECUPEREM L'ACCIÓ COMUNITÀRIA? QUINES ACCIONS COMUNITÀRIES ES NECESSARI SEGUIR FENT EN EL FUTUR?_

és molt important escoltar a la ciutadania i actors socials, el que s'estava fent fins ara, s'ha de revisar si és prioritari ara. Estem en un moment en què la gent no sabem fins a quin punt atindrà lo col·lectiu com una resposta, sobretot en barris molt desfavorits.

Quines de les problemàtiques que veiem en els territoris requereixen d'una resposta col·lectiva, una resposta que passi pel treball conjunt de diferents serveis i actors socials? Aquest exercici ens ha de portar a prioritzar els eixos del treball comunitari en els entorns comunitaris: salut mental, economia...

Els professionals han de reconèixer i apropar-se a les iniciatives ciutadanes que s'han organitzat en els territoris per donar resposta

col·lectiva a les necessitats aparegudes. Aquest apropament s'ha de fer des del respecte i des de la voluntat de col·laboració i participació, aquestes iniciatives poden ser actius en salut i benestar a enfortir i aprofitar de cara al futur.

D'altra banda pot haver-hi àmbits on també hi ha necessitats però no han aparegut iniciatives, aquí l'aportació inicial dels professionals serà clau.

Reconèixer les iniciatives i lideratge ciutadà_

"(...) cuando hay un tema que importa, un grupo de gente se pone en marcha para priorizar lo colectivo a lo individual, son buenas noticias (...) se han puesto en marcha iniciativas

que son comunitarias y nosotros los técnicos no las hemos liderado (...)
Muchas de estas iniciativas puede ser que finalicen porque ya no son necesarias pero lo importante es que hay personas que ante una necesidad, se ponen en marcha y se juntan para poder atenderla."

La comunitària no s'ha perdut en cap moment, els professionals no l'han inventat, ha estat sempre i, de nou, hem experimentat que les comunitats són espontànies en la resposta a una necessitat que es considera imminent. Alguns professionals davant el treball comunitari conviden a fer que la gent participi en els seus espais, malgrat haver-hi molts grups funcionant en els territoris (grups d'habitatge, d'alimentació...),

COM RECUPEREM L'ACCIÓ COMUNITÀRIA? QUINES ACCIONS COMUNITÀRIES ES NECESSARI SEGUIR FENT EN EL FUTUR?_

potser caldria imaginar estratègies conjuntes vinculades al que està lluitant i/o importa a la gent, sumar a l'acció comunitària que ja existeix en els territoris, i no crear-ne de noves i ja hi ha. Reconèixer les iniciatives ciutadanes no resta valor a les possibles aportacions dels professionals des del seu coneixement i experiència, sense que aquest coneixement s'acabi imposant per sobre de la resta de coneixements i pràctiques en joc.

Els territoris amb xarxes i grups comunitaris han mostrat resiliència_

Hem vist que l'existència d'un grup o xarxa comunitària forta en els territoris ha ajudat en molts casos

durant el confinament, tenir una xarxa o grup motor fort és un factor clau de resiliència. S'ha de reclamar continuar amb el treball professional que s'estava fent per enfortir aquesta organització comunitària, ja que les necessitats s'han incrementat en especial en els territoris i grups en situació de major vulnerabilitat.

Els sistemes comunitaris consolidats han servit per aguantar el cop molt millor. Aquestes xarxes, des dels territoris a on estan, poden reprendre tots els processos i iniciatives que hi ha. En contraposició, els grups que estaven menys organitzats han perdut, en moltes ocasions, la seva activitat o raó de ser.

Si es confirma la hipòtesi que una bona organització comunitària és un factor de major resiliència caldrà

seguint reivindicant incorporar la mirada comunitària en els serveis que tenen una agenda de promoció de la salut i benestar (serveis educatiu, socials i de la salut), treballar de manera conjunta aportarà més beneficis a la ciutadania. Sembla que les respostes col·lectives tenen millors resultats que les respostes individuals. Davant la crisi social i econòmica que transitem, l'abordatge col·lectiu és més necessari que mai.

Des dels serveis de tipus assistencials cal seguir reivindicant aquesta mirada, cal injectar molta energia en aquest treball perquè s'estan destinant molts recursos a l'assistència individualitzada i deixant de banda l'abordatge més col·lectiu, participatiu i comunitari.

QUINES POLÍTIQUES SÓN NECESSÀRIES PER A LA RE-CONSTRUCCIÓ DE LO COMUNITARI? QUINS ROLS DES DE LES INSTITUCIONS I SERVEIS PÚBLICS SÓN NECESSARIS?_

Polítiques que actuïn riu amunt incorporant la mirada comunitària_

És necessari que des de les polítiques públiques i les diferents administracions s'actui *riu amunt*, és a dir, considerar actuacions i intervencions de tipus preventiu i promotor de la salut i el benestar de la població. Ja hi ha suficient evidència que ens diu que actuar d'aquesta manera evita que bona part de la població acabi arribant als serveis de tipus assistencial, arribant a col·lapsar-la, com és el cas que estem veient en l'actualitat. Actuar riu amunt implica necessàriament incorporar la mirada comunitària en les polítiques, programes i projectes.

Donar una major centralitat a l'orientació comunitària no està en mans de molts professionals ni

ciudadans, però uns i altres poden empènyer *des de baix* perquè les polítiques públiques, programes i projectes incorporin aquesta mirada com a possibilitat davant la promoció de la salut i benestar de la població, en especial quan pensem en els col·lectius i grups de la població que transiten per situacions de major desigualtat, desavantatge i vulnerabilitat.

Per fer front a la situació sobrevinguda per l'impacte de la COVID la mirada comunitària és molt necessària perquè podem anticipar que les problemàtiques relacionades amb la salut i benestar augmentaran. La crisi social i econòmica impacta amb major cruesa, de nou, als grups en situació més complicada, sense una aposta per la salut comunitària, serà difícil revertir les desigualtats en

salut i assolir una veritable equitat i benestar de la població en general.

Si s'analitzen els problemes i necessitats de salut que mostren els diagnòstics comunitaris realitzats mesos enrere de l'arribada de la COVID, és fàcil identificar problemàtiques que la pandèmia no ha portat de nou sinó que hauria accentuat, problemàtiques que ja hi eren i que s'han agreujat amb la pandèmia.

QUINES POLÍTIQUES SÓN NECESSÀRIES PER A LA RE-CONSTRUCCIÓ DE LO COMUNITARI? QUINS ROLS DES DE LES INSTITUCIONS I SERVEIS PÚBLICS SÓN NECESSARIS?_

Polítiques integrades i integradores dels diferents actors comunitaris_

La promoció de la salut i benestar comunitari es beneficiaria si es donés una major i més eficaç coordinació, relació i integració de les actuacions adreçades a l'entorn comunitari des dels serveis socials, culturals educatius i de salut. Integrar les accions, projectes i polítiques d'aquests tres pilars bàsics de les polítiques és essencial per assolir els resultats i impactes desitjats en la millora de les condicions de vida, inclusió social i benestar.

La població i actors socials, per la seva banda, han de poder accedir i participar activament d'aquestes iniciatives i projectes, prenent la iniciativa quan sigui necessari o

possible. En aquest sentit, el disseny i implementació de polítiques i programes ha de reconèixer l'heterogeneïtat dels territoris, els seus actors locals i les seves poblacions.

Polítiques que contemplen diferents rols segons la situació de cada entorn comunitari_

Participar en processos comunitaris permet constatar l'existència de grups ciutadans molt empoderats que protagonitzen iniciatives amb gran impacte en la promoció de la salut i benestar de sectors de la població. Aquestes són pràctiques que cal enfortir i de les que cal seguir aprenent evitant que siguin *absorbides* i *desdibuixades* en el moment que hi entren els

professionals de les administracions, situació que malauradament es dona a vegades.

L'acció de base protagonitzada per actors ciutadans ha d'integrar-se amb la intervenció comunitària impulsada des dels serveis educatius, socials i de salut, però des del reconeixement, l'enfortiment i el respecte pels diferents lideratges i papers.

D'altra banda, no cal obviar que també trobem territoris on costa més que apareguin aquests grups i iniciatives ciutadanes. En aquestes situacions probablement el lideratge inicial hauria de sorgir dels actors professionals dels serveis, siguin serveis socials, educatius, culturals o de salut.

QUINES POLÍTIQUES SÓN NECESSÀRIES PER A LA RE-CONSTRUCCIÓ DE LO COMUNITARI? QUINS ROLS DES DE LES INSTITUCIONS I SERVEIS PÚBLICS SÓN NECESSARIS?_

Administracions i serveis han d'adaptar el tipus de relacions i rols que cultiven en cadascun dels territoris transitant de rols més protagònics i de lideratge d'espais, taules i intervencions, fins a rols més col·laboratius i facilitadors d'espais i accions. En totes dues situacions cal escoltar als actors locals dels entorns comunitaris per entendre quines són les principals necessitats que es perceben i els actius / recursos que es poden mobilitzar.

Segons *l'energia comunitària* dels entorns comunitaris seran necessaris més o menys recursos humans per acompanyar el procés maduratiu dels espais i accions comunitàries durant el temps que requereixen per a la seva consolidació i sostenibilitat, de dos a tres anys en molts casos.

Malauradament, davant aquest tipus d'acompanyament administracions i serveis mostren grans limitacions entre elles, i de manera destacada, el difícil encaix i adaptació dels horaris professionals als ritmes de participació comunitària dels diferents actors socials. Moltes accions protagonitzades pels actors locals desborden l'horari *habitual* que tenen molts professionals dels serveis públics, semblaria que la participació comunitària queda fora dels horaris de moltes administracions, els seus serveis i professionals. Sens dubte, aquest desajust dificulta l'acompanyament d'iniciatives i projectes, aspecte que s'hauria de considerar a l'hora de dissenyar les polítiques i dispositius professionals que promocionen la salut comunitària. Els processos de

les administracions poden ser llargs i lents però cal seguir incidint en la necessitat de coordinació, escolta activa dels actors locals i agilització de les respostes a les iniciatives ciutadanes.

A la limitació abans esmentada s'ha de sumar la incertesa que està generant l'impacte de la pandèmia en relació amb l'agenda professional d'impuls de l'acció comunitària, com es veuran afectats els recursos professionals i econòmics destinats a cultivar la mirada i acció comunitària des dels serveis públics en general, i específicament, des dels serveis de salut?. Una bona part dels professionals dels serveis de salut ja estaven orientats a la vessant assistencial de caràcter principalment individual o familiar, i excepcionalment grupal.

QUINES POLÍTIQUES SÓN NECESSÀRIES PER A LA RE-CONSTRUCCIÓ DE LO COMUNITARI? QUINS ROLS DES DE LES INSTITUCIONS I SERVEIS PÚBLICS SÓN NECESSARIS?_

En l'actualitat, després de l'impacte de la COVID, la pressió assistencial ha crescut i hi ha hagut un moviment de professionals *urgent* a donar cobertura a aquesta demanda creixent, en aquest escenari... quins recursos professionals podran dedicar-se efectivament a la prevenció i promoció de la salut i benestar comunitari? Si no hi ha un suport i lideratge polític i executiu que es tradueixi en recursos i voluntat tornarem a l'escenari del *voluntarisme* o *activisme professional*, “(...) seguirem fent comunitària quan puguem perquè ens ho creiem”.

Polítiques allà on són més necessàries_

Un dels objectius de l'acció comunitària és la inclusió social dels grups que es veuen més afectats per les desigualtats i desavantatges socials. Es parla molt sovint d'incloure aquests sectors de la població però semblaria que la participació en les accions i processos comunitaris seria principalment de la població *normalitzada*, quedant exclosos de la participació comunitària aquests grups que es volen incloure. La voluntat des de les administracions hi és però massa sovint les metodologies i esforços implementats no aconsegueixen apropar a aquestes persones i

col·lectius. També semblaria que hi ha certa resistència per part d'algunes administracions a facilitar espais de participació on puguin participar actors locals que se surtin de les línies polítiques establertes, que expressin temes que no són considerats per les agendes dels actors polítics, temes moltes vegades controvertits.

Les crisis afecten amb major intensitat als entorns socioeconòmics en situació de major vulnerabilitat, “*la pobresa és un factor que augmenta els riscos de patir la COVID*”. Calen polítiques que actuïn en aquests entorns de major prioritat.

QUINES POLÍTIQUES SÓN NECESSÀRIES PER A LA RE-CONSTRUCCIÓ DE LO COMUNITARI? QUINS ROLS DES DE LES INSTITUCIONS I SERVEIS PÚBLICS SÓN NECESSARIS?_

Polítiques que facilitin el protagonisme ciutadà i en donin suport_

Hem pogut observar l'emergència, sota certa espontaneïtat i autogestió, d'accions comunitàries impulsades per grups ciutadans sense cap lideratge des de les administracions. De nou s'ha evidenciat que una ciutadana empoderada no necessita el lideratge de les institucions davant l'impuls d'accions comunitàries, en tot cas necessita acollida, escolta i facilitació per part de les administracions i serveis quan fa demandes i propostes concretes. L'excessiu intervencionisme pot tallar aquestes iniciatives i la seva espontaneïtat.

Sota l'impacte de la COVID s'ha posat de manifest que hi ha xarxes

ciutadanes que són capaces d'activar-se i donar resposta de manera eficaç a les necessitats reals dels territoris. Per contra, semblaria que hi ha administracions amb certa urgència i necessitat d'oferir projectes sense haver analitzat si aquests responen a les necessitats dels sectors de la població als que s'adreça, és com *“dar respuesta sin haber escuchado la pregunta”*. Les administracions cal que segueixin millorant la comunicació i coordinació a l'hora de donar resposta a les demandes d'aquestes iniciatives, demandes centrades en assessorament i suport legal en moltes ocasions *“(…)¿lo estamos haciendo bien? ¿podemos hacer esto? (...)”*. Les iniciatives ciutadanes necessiten respostes àgils i coordinades des de les administracions, així com la posada

en contacte entre iniciatives similars amb la voluntat d'optimitzar energies i altres recursos.

Considerar aquestes accions comunitàries comportaria trobar el difícil equilibri entre les diferents velocitats que tenen d'una banda les accions ciutadanes espontànies i autogestionades, i d'altre els ritmes de l'administració. Les administracions han de garantir procediments i canals que poden condicionar l'agilitat de les respostes, situació que pot contribuir a la percepció de l'administració com l'enemic *“(…) no podemos tirar adelante el proyecto porque nos ponen pegas (...)”*. Solucionar aquest desencaix passaria per no condicionar, en la mesura del possible, els ritmes d'aquestes iniciatives i sumar-se a les iniciatives aportant assessorament legal o tècnic, per exemple.

QUINES POLÍTIQUES SÓN NECESSÀRIES PER A LA RE-CONSTRUCCIÓ DE LO COMUNITARI? QUINS ROLS DES DE LES INSTITUCIONS I SERVEIS PÚBLICS SÓN NECESSARIS?_

Calen més polítiques en l'àmbit de la salut i benestar emocional_

L'[enquesta de salut pública](#) durant el confinament posa de manifest l'agreuament d'una sèrie de problemàtiques relacionades amb la salut mental de la població (soledat no desitjada, increment de les addiccions, problemes adaptatius...). L'expectativa no és gens positiva i probablement l'afectació es mantindrà o creixerà, en especial en els col·lectius amb major impacte i exposició a les conseqüències de la pandèmia (professionals sanitàries, personal de neteja i altres cures necessàries, professionals de les residències, ...). La mirada comunitària també hauria de calar l'abordatge d'aquestes

problemàtiques aportant propostes i accions a escala col·lectiva amb participació i protagonisme dels actors afectats i/o interessats a sumar-s'hi.

OBRINT FINESTRES_